

Opetuslasten pimeä puoli

Kysymykset Toimittaja **Kaisa Halonen**

Tästä materiaalista toimittaja valitsi osan julkaistavaksi yhteishaastatteluun Raamatuntutkija **Outi Lehtipuun** ja psykoanalyttikko **Martti Ajon kanssa**. Haastattelu on julkaistu [Vantaan Lauri](#) lehdessä. Oma tekstini puolestaan on lyhennetty [Teoblogissa](#) julkaisemastani perusteellisemmasta materiaalista.

Olet tutkinut evankeliumeja [Rene Girardin](#) ns. [syntipukkiteorian](#) valossa. Miten se muuttaa tapaasi lukea pääsiäiskertomusta?

Poika vei dementoituneen äitinsä pitkästä aikaa kirkkoon. Nähdessään alttarin yllä olevan ristiinnaulitun kuvan, äiti kysyi kauhuissaan: ”*Herra Jestas, kuka tollasta on mennyt tekemään.*” Tämä on kaikessa yksinkertaisuudessaan yksi pääsiäisen tärkeimmistä kysymyksistä.

Keille tai kenelle kuului [päävastuu](#) Jeesuksen julmasta kuolemasta? Alusta lähtien osapuolet ovat syytelleet siitä toisiaan ja vanhan tavan mukaan ihmisten tekemä väkivalta on pantu myös [Jumalan piikkiin](#), eli Jumala on nähty poikansa uhraajana tai vähintäänkin tapattajana.

Historiallisesti ottaen sekä [juutalaiset että roomalaiset](#) olivat vastuussa Jeesuksen tappamisesta. Rene Girardin mukaan päävastuun määrittäminen yksipuolisesti jommallekummalle ei tee oikeutta evankelistojen kertomuksille ja toimii vain uutena esimerkkinä siitä että emme vieläkään ole oppineet mitään evankeliumeista, joiden yhtenäinen todistus paljastaa [syntipukkimekanismin](#) kaikessa alastomuudessaan.

Kumpikaan osapuoli ei toiminut mitenkään poikkeuksellisella tavalla. Olennaisella tasolla he toimivat niin kuin yhteisöt aina ovat toimineet ja edelleen toimivat. Siksi he edustavat [meitä kaikkia](#). Kukaan ei uskaltanut avoimesti ilmaista olevansa uhrin puolella. Jopa opetuslapset, jotka Jeesus oli kutsunut ulos mitättömyyksiensä massasta, pakenivat uudestaan kansan joukon suureen turvalliseen syliin.

Koska kaikki yhteisöllisyys oli niin auttamattomasti sitoutunut [pyhitettyyn väkivaltaan](#), joukosta ulos astuminen ja kansasta erottautuminen saattoi tapahtua ainoastaan astumalla uhrin puolelle. Sitä Jeesukseen uskomisen tulisi käytännössä myös merkitsemään.

Kuka siis ristiinnaulitsi Jeesuksen? Ketkä tuomitsivat hänet kuolemaan? [Jokainen](#), joka on ratkaissut sisäisiä ristiriitojaan hylkäämällä toisen. Kaikki, jotka ovat rakentaneet [yhteisöllisyyttä uhrin ympärille](#). Minä, joka olen asettautunut uhrin puolelle kiihottamalla halveksuntaa uhrin tekijöitä vastaan. Sinä, joka et ole uhrin rinnalla tehnyt mitään. Koko normaalielämää ylläpitävä ihmiskunta on osallistunut Jeesuksen ristiinnaulitsemiseen. Joka kerta kun käännämme selkämme uhrille, tulemme osalliseksi tuota joukkoa, joka ristiinnaulitsi Jeesuksen.

Amerikan puuvillapelloilla raatavat orjat ymmärsivät pääsiäiskertomuksen ehkä olennaisimman kysymyksen: He pukivat sen säveliksi ja lauloivat sen koko maailmalle: ”*Where you there when they crucified my lord?*” Tämä kysymys kaivaa esille kärsimysnäytelmän [antropologisen](#) ilmoituksen. ”*Me teimme sen. Me kaikki osallistuimme siihen*”

Kenen tahansa mitätöinti tai poissulkeminen on murha, jonka kautta edelleen osallistumme [Jeesuksen uhraamiseen](#).

- Muistan jo lapsena pohtineeni Juudasta ja hänen rooliaan - näin hänet nimenomaan näyttämöllä pahiksen roolissa - se tuntui niin turhalta ja epäoikeudenmukaiselta.

Ystävän kavaltaminen vihollisen haltuun kuuluu ihmiskunnan halveksituimpiin rikoksiin. Siksi [Juudaksesta](#) on tullut maailmanhistorian ehkä kaikkein halveksituin hahmo, ahneuden ja petollisuuden arkkityyppi. Mutta Juudaksen rooli on Jeesuksen kohtalon kannalta aika mitätön ja [se Saatanan käytyri](#), mikä hänestä myöhemmissä evankeliumeissa on tehty, ei tee hänelle oikeutta. Hän ei ehkä ansainnut edes kavaltajan titteliä.

“Juudas Iskariot, yksi kahdestatoista opetuslapsesta, meni ylipappien luo kavaltaakseen Jeesuksen heille.”¹

Useimmat Uuden Testamentin käännökset todella puhuvat [Juudaksesta kavaltajana](#). Kreikan verbi *paradidōmi* on tässä ja melkein kaikissa muissa Juudaksen toimintaa kuvaavissa kohdissa käännetty sanalla *kavaltaa*. Kun sama sana esiintyy muualla Uudessa Testamentissa, kreikan kielisessä Vanhassa Testamentissa tai kreikan klassisessa kirjallisuudessa, sitä ei *koskaan* ole käännetty tarkoittamaan kavaltamista, vaan *haltuun antamista, toiselle luovuttamista*.

Tarkkaan ottaen Markus ei siis tässä, eikä muuallakaan, puhu Jeesuksen kavaltamisesta kenellekään. Markus sanoo, että Juudas tarjoutui toimittamaan Jeesuksen uskonnolliselle esivallalle, luovuttamaan hänet heidän käsiinsä. Jos kirjoittaja olisi halunnut kutsua sitä kavaltamiseksi, sille olisi kyllä kreikan kielestä löytynyt sopiva sana.

Miksi joukossa on Juudas? Mitkä hänen motiivinsa olivat? Miksi ihminen pettää näin tylysti sen, joka on hänelle rakas ja hyvä?

Kavaltajan motiivit tuntuvat liian ilmeisiltä ja viheliäisiltä herättääkseen mitään syvällistä uteliaisuutta. Jos Juudas olisi käännöksessämme kuvattu miehenä, joka antoi Jeesuksen papiston käsiin, se olisi jättänyt enemmän tilaa hämmästelylle: *”Miksi ihmeessä? Mikä hän oikein ajatteli? Mihin hän pyrki? Mitä hän halusi saada aikaan?”*

Kukaan Uudessa Testamentissa ei ainakaan suoraan syytä Juudasta yrityksestä tapattaa Jeesus tai edes tuottaa hänelle vahinkoa. Eiväthän muutkaan opetuslapset uskoivat, että Jeesuksen henki olisi todellisessa vaarassa.

Miksi Juudas olisi pahansuovasti halunnut tuottaa Jeesukselle vahinkoa? Miksi hänen aikeitaan on niin vaikea kuvitella kunniallisiksi ja hyvää tarkoittaviksi? Mutta toisaalta... miksi pitäisi edes yrittää? Kaikille pääsiäistapahtumien osapuolille voi kuvitella mitä jaloimmat ja parhaimmin perustellut motiivit. Kaikkien voidaan ajatella yrittäneen omalla tavallaan tehdä Jumalan tahdon, ylläpitää lakia ja järjestystä, olla kuuliaisia esivallalle jne.

Ei pyhitetty väkivalta tarvitse yhden yksilön viheliäisiä motiiveja toteutuakseen, eikä [Jeesuksen pidätys](#) ollut yhtä kavaltajaa paitsi. Jeesuksen kohtalo oli tehnyt tuloaan jo jonkin aikaa. Sen toteuttaisivat kunnan kansalaiset ja kunnian miehet yhdessä kaikkien nöyrien alaisten kanssa, joista ei yksikään ymmärtänyt tai uskaltanut sanoa ei. Hyvin pyhitettyä väkivaltaa vastaan on melkein mahdotonta väitellä – edes yksin mielessään.

¹ Mark 14:10,11. Matt 26:14-16. Luuk 22:3-6. Joh 13:2,27.

Olivatko muut opetuslapset millään olennaisella tavalla erilaisia kuin Juudas?

Markukselle ainakin oli selvää, että kaikki opetuslapset olivat yhtä hukassa. Viimeistään [viimeisellä aterialla](#) Jeesus näki jokaisessa opetuslapsessa potentiaalisen kavaltajan. Sen verran hyvin hän oli oppinut heidät tuntemaan. Luulen hänen toivoneen, että kukin tunnistaisi mahdollisen petturin itsessään, jotta kukaan ei jälkeinpäin tuomitsisi Juudasta liian ankarasti. Tutkimalla ja vertaamalla evankelistojen tarinaa tästä hämmentävästä illasta minulle on aika ilmeistä, että Jeesus halusi jokaisen katsovan ensin itseään peilistä, jotta he myöhemmin voisivat nähdä [Juudaksessa tutun](#), eikä täysin toisenlaisen ihmisen. Siksi hän sanoi kaikille ” *“Totisesti: yksi teistä kavaltaa minut”*

Hetki oli ennen kokemattoman pelottava ja järkyttävän outo. Tähän asti kaikki olivat olleet hyvinkin varmoja Jeesuksen kannattajia ja kaikin tavoin oikealla asialla. Kukaan ei nähnyt sitä pyhitettyä väkivaltaa, johon he itse koko ajan olivat osallisia asenteittensa, uskomuksiensa ja käytöksensä kautta. Kaikki tunsivat piston sydämessään, mutta kukaan ei halunnut myöntää sitä edes mahdolliseksi. *“En kai minä?”*

Jeesus piti peiliä heidän edessään pidempään kuin yksikään heistä olisi halunnut. Hän ei säästänyt ketään sydäntä särkevältä itsetutkiskelulta. *“Yksi teistä”* merkitsi ketä tahansa heistä. Hän ei suostunut vapauttamaan opetuslapsiaan näkemään petturuutta vain yhdessä, kun se kuitenkin asui heissä jokaisessa.

Päivällispuheessaan hän oli pitänyt petturuuden mahdollisuutta jokaisen edessä. Myöhemmin illalla hän sanoi suoraan sen, mitä kukaan heistä ei halunnut itsestään uskoa: *Jeesus sanoi heille: ‘Te kaikki luovutte minusta,*

- Entä sitten Pietari, joka eri tavoin ja suureen ääneen uhoaa uskollisuuttaan - vain kieltääkseen mestarinsa tosi paikan tullen. Mistä [hänen tarinansa](#) kertoo?

Pietari oli kaikkein vahvimmin sen pauloissa, mitä tänään voisimme kutsua autonomisen yksilöllisyyden myytiksi. Hänelle Jeesuksen väite oli skandaali. ”*Pietari vakuutti entistä lujemmin: ‘Vaikka minun pitäisi kuolla kanssasi, minä en ikinä sinua kiellä.*’ Mitä vahvemmin hän [vakuutti uskollisuuttaan](#) Jeesukselle, sitä ankarammin hän alkoi vastustaa Jeesusta. Jeesuksen päättäväinen maltillisuus sai hänet suunniltaan. Pietari oli vielä kansansa sankari-ihanteiden lumoissa. ”*Jos on pakko kuolla, niin kuolla sitten sankareina.*” *Samaa vakuuttivat kaikki muutkin.*

Samana yönä hänen kolmas kieltonsa oli yhtä kovaääninen: *Silloin Pietari alkoi sadatella ja vannoi: ‘En käsitä mistä puhut. Minä en tunne sitä miestä, josta te puhutte.’*

Surullisen ironisessa mielessä Pietari puhui täysin totta. Hän ei todellakaan tuntenut sitä miestä. Hän tunsi vain omat unelmansa Jeesuksesta, suuren fantasian mahtavasta messiaasta. Nyt hän alkoi myöntää elätelleensä vain turhamaisia haaveita. Jeesus ei todellakaan ollut Pietarin toiveiden mittainen, eikä hän enää tiennyt ketä oli nämä muutamat vuodet seurannut.

Pietari oli yrittänyt epätoivoisesti kuulua tulen ympärille kokoontuneeseen ryhmään matkimalla sen tapaa olla sillä hetkellä. Se oli epäonnistunut. Hänen murteensa oli paljastanut hänet muukalaiseksi ja yksi ryhmän jäsen oli ehkä nähnyt hänet seurassa, joka ei varmasti olisi päässyt tämän nuotion ympärille kokoontumaan. Pietarin *“sadatellu”* ei niinkään kohdistunut kyselijöihin. Hän kiroili *“sitä miestä”*, jonka kielsi koskaan tunteneensa. Hän yritti sillä tavalla tehdä itsensä uskottavaksi tässä joukossa. Hehän olivat niiden palveluksessa, jotka nyt tekivät Jeesuksesta uhria. Mikä heitä voisi vakuuttaa enemmän kuin se, että Pietari itsekin sadatteluun yhtyisi kiroamaan kirottua?

Ei kovin sankarillista, mutta ei kovin epätavallistakaan. Nämä ovat niitä raukkamaisuuden hetkiä, joihin melkein kaikki syyllistyvät, mutta joita aika harvat muistavat. Pietari muisti, ja kaikki evankelistat kirjasivat sen muiden luettavaksi. Kertomus on mutkaton ja rehellinen, ilman turhia selityksiä tai syyllistäviä hehkuksia. Kertomus Pietarin kieltämisistä ei ollut kertomisen arvoinen ainutlaatuisuutensa tai poikkeuksellisuutensa, vaan arkisuutensa ja tavallisuutensa takia. Se on yleisinhimillinen peili.

Kuka tahansa, joka säästääkseen omaa nahkaansa, yhtyy poissaolevan ihmisen parhaamiseen, osallistuu uhrin tekemiseen. Jokainen uhri, jonka me sosiaalisten paineiden takia kiellämme tai kiroamme, on samalla sen Jeesuksen kieltämistä, joka aina asettautui uhrin puolelle.

Pietari oli kuin kuka tahansa suhteillaan etenevä nykyajan ihminen. Vieraassa seurassa on tapana ensin etsiä yhteisiä nimittäjiä. Sisään pääsemisen kannalta on hyvä löytää yhteisiä kiinnostuksen kohteita. Vielä parempi on, jos löytää yhteisiä ystäviä. Mutta kaikkein parasta on yhteisten vihollisten tunnistaminen.

Pietarin "kieltäminen" ei alkanut vasta nuotiolla. Se alkoi jo silloin, kun hän Jeesuksen edessä kielsi olevansa millään tavalla muiden kaltainen.

- Kun Jeesus sanoo, että "sille ihmiselle olisi parempi ettei hän olisi syntynytäkään", mitä hän sinun mielestäsi tarkoittaa?

Näkikö Jeesus jo etukäteen, kuinka rankka [Juudakseen kohdistuva tuomio](#) muiden taholta tulisi olemaan, ja kuinka mahdotonta sellaisen alla olisi elää? Aavistiko hän, että Juudas joutuisi sen pimeyden kantajaksi, jota muut eivät halunneet tunnistaa itsessään? Sellaiselle ihmiselle ei koskaan anneta mahdollisuutta elää omaa elämäänsä. Hän joutuisi lopun elämäänsä kantamaan muiden kohtaamattomia syntejä harteillaan. Sellainen elämä muistuttaisi erämaahan ajetun [alkuperäisen syntipukin](#) kohtaloa.

Jeesuksen sanat olivat ankaran surullisia ja myötätuntoisia, eivät kiroavia tai tuomitsevia. Edelleenkin hän ei kohdistanut sanojaan vain yhdelle. Vaikka hän tiesikin kenestä puhui, hänellä oli omat syynsä antaa tumman varjon langeta jokaisen ylle. Mitkä hänen syynsä olivat? Miksi näin rankka kieli, juuri tässä tilanteessa? Miksi Jeesus pani jokaisen miettimään olisiko parempi, ettei olisi syntynytäkään?

Jeesus näytti tarjoavan heille kaksi mahdollisuutta: Jokainen voisi mennä itseensä ja nähdä kuinka heikosti - jos ollenkaan - oli edelleenkin sitoutunut Jeesuksen julistamaan Jumalan valtakuntaan. Jokainen voisi nöyrästi tajuta oma sidonnaisuutensa niihin valtoihin ja voimiin, jotka Jeesusta vainosivat. Siinä mielessä kaikki olivat jo moneen kertaan pettäneet mestarinsa. Miksi he eivät voineet myöntää sitä vieläkään? Toinen vaihtoehto olisi etsiä petturi toisistaan, hakea sitä, joka olisi petturi kaikkien puolesta. Juuri niin he tekivätkin. Lopulta kaikille oli selvää, että kavaltaja oli joku *muu*.

Mekin tiedämme, että se oli joku muu. Kenenkään ei tarvitse jännittää, kuka paljastuu kertomuksen konnaksi. Olemme olleet tietävinämme sen jo [pari tuhatta vuotta](#). Siksi meidänkin on niin vaikea nähdä Juudaksessa mitään tuttua.

Jeesus oli viimeiseen asti Juudaksen puolella. Matteuksen mukaan Jeesus kutsui vielä vangitsemisen yhteydessäkin Juudasta ystäväkseen.² Jeesus ei tullut tekemään kenestäkään syntipukkia. Päinvastoin. Hän itse suostui kaikkien syntipukiksi, jotta kenestäkään ei enää sellaista tehtäisi – ei edes Juudaksesta.

² Matt 26:50.

Syylinen Pietari itkee katkerasti, mutta syylinen Juudas hirttäytyy tuskissaan. Mikä heistä tekee niin erilaiset, vai tekeekö mikään?

Yleensä hylkääminen on hyvin tarttuvaa. Hylätty vastaa hylkäämällä. Se on maailman itsestään selvin ja johdonmukaisin reaktio. Yhtä johdonmukainen on Jeesuksen kieltäytyminen juuri siitä tavasta reagoida.

Kun Jeesusta vietiin Kaifaan talosta sisäpihan kautta joko sanhedriinin aamuistuntoon, hän ”*kääntyi ja katsoi Pietariin*” Katseellaan hän tunnisti ja tunnusti Pietarin. Se oli hänen vastauksensa kielletyksi tulemiseen. Jeesus ei kieltänyt Pietaria. Hänkin oli edelleen Jeesukselle ystävä.

Joukon lynkkaushenkisen vihan kohteeksi joutuminen on kauheaa, mutta vielä kauheampaa on tulla ystävän pettämäksi. Kun nämä kaksi yhdistyvät, ihmisenä olemisen suurin painajainen toteutuu. Juuri tämän painajaisen keskeltä Jeesus katsoi Pietaria rakastavasti. Hetki oli niin pieni ja huomaamaton kuin olla voi. Silti juuri siinä hetkessä maailmaan tunkeutui aivan uudenlainen tapa katsoa toista. Se oli toisesta maailmasta tullut katse, jolla ei ollut mitään esikuvaa ihmisten tavassa elää toistensa kanssa.

Kuuliko Juudas saman kukonlaulun kuin Pietari, sitä Matteus ei kerro. Hän vain kertoo Juudaksen katuvan *tekoaan*. Mitä Juudas itse ajatteli *motiiveistaan* ja pyrkimyksistään, sitä hän ei kerro. Hyvä kun vaikenee asiasta, mistä ei voikaan tietää. Vain tekijä itse tietää, miksi niin on tehnyt, eikä hän siitä kerro kuin uskotuilleen. Sellaisia Juudaksella ei enää ollut.

Pietari katui ja itki salaa. Juudas katui, tunnusti sen julkisesti ja yritti vielä perua tekonsa: *Hän vei saamansa kolmekymmentä hopearahaa takaisin ylipapeille ja vanhimmille ja sanoi: ”Tein väärin, kun kavalsin viattoman veren”*.³

Ei ole mitään asiallista syytä epäillä näin ytimekkään ja kaunistelemattoman tunnustuksen vilpittömyyttä. Juudas näki itsensä vastuullisena Jeesuksen kuolemaan. Hän tiesi olevansa syylinen viattoman vereen ja otti täyden vastuun teostaan. Tapahtuvat olivat kuitenkin edenneet liian kauas hänen vaikutusvaltansa ulottumattomiin. Hän pystyi enää perumaan vain palveluksestaan vastaanottamansa maksun ja sanoutua irti yhteistyönsä papiston kanssa.

Papisto ei tietenkään voinut Juudasta siitä tuomita, ottamatta samaa syllisyyttä omakseen. Ei heillä myöskään ollut varaa antaa hänen katumukselleen minkäänlaista ymmärtämystä. Sekin olisi ollut osasyllisyyden myöntämistä. Mahdollisimman tympeällä tavalla he jättivät Juudaksen yksin katumuksensa kanssa: *Mitä se meitä liikuttaa? Omapa on asiasi.*”

Se oli Juudakselle liikaa. On kamalaa tulla torjutuksi, koska on tehnyt väärin. On vielä kauheampaa tulla torjutuksi silloin, kun vilpittömästi katuu. Anteeksiannosta hän ei nähnyt mitään toivoa. Olihan Jeesus sellaisesta opettanut, mutta nyt hänkin oli Juudaksen myötävaikutuksella joutumassa kidutettavaksi ja tapetuksi. Kuka sellaista voisi antaa anteeksi? Ei viaton veri ole koskaan huutanut muuta kuin kosto. Niin on aina ollut ja niin tulisi aina olemaan, koska niin on oikein.

Juudas ”*meni pois ja hirttäytyi.*” Sen yksinäisempää valintaa on vaikea kuvitella. Ainoan jäähyväisviestin hän jätti temppeliin paiskattujen rahojen ja yksiselitteisen synnintunnustuksen muodossa. Jeesuksesta hän ainakin uskoi hyvää. Jos hän oli joskus toivonut Jeesukselle pahaa, niin sellaisen toiveen kanssa hän ei

³ Matt. 27:4-10

ainakaan kuollut. Vain hyvin rakkaan ihmisen kuolema, ja siihen syyllistyminen, voi herättää näin epätoivoista katumusta.

Juudas oli ensimmäinen, joka julkisesti julisti Jeesuksen viattomaksi uhriksi. Eikä kenellekään voinut jäädä epäselväksi, että Jeesus jäi Juudaksen elämän tärkeimmäksi ja rakkaimmaksi ihmiseksi. Tappaessaan itsensä Juudas otti koko vastuun Jeesuksen kuolemasta itselleen. Pohjimmiltaan hän oli oikeassa. Hän oli kokonaan vastuussa Jeesuksen kuolemasta, niin kuin olivat kaikki muutkin, jotka aktiivisesti tai passiivisesti osallistuivat uhriutta vaativaan väkivallan pyörteeseen.

On helppo kuvitella, kuinka Pietarinkin pääsiäinen olisi voinut päättyä itsemurhaan. Ei sitä olisi ollut yhtään vaikeampi tai helpompi ymmärtää kuin Juudaksen traagista loppua. Ainoa olennainen ero heidän välillään oli se, että Pietari päätyi uskomaan Jeesuksen anteeksiantoon.

Markuksen ja Matteuksen kertomus Juudaksesta ei todellakaan sovi klassiseen kuvaan petturista, joka lopulta saa ansaitsemansa koston. Kumpikaan ei tuominnut Juudasta, eikä kukaan kostanut hänelle mitään. Hän teki itsemurhan. Pietari olisi oman heräämisensä jälkeen voinut tehdä samoin. Näiden kahden petturin kuvauksella Markus ja Matteus vain korostavat sitä, ettei Jeesus tuominnut kumpaakaan mistään.

Pietarista tulee merkittävä hahmo alkukirkossa ja Juudaksesta tehdään kaiken pahan ruumiillistuma. Miksi? Miten näitä heidän kohtaloitaan luet?

Juudasta todella on kohdeltu hyvin eri tavalla eri aikoina. Hän on ollut Saatanan riivaama, ahne varas, katala kavaltaja, pettynyt patriootti, traaginen sankari, hippivallankumouksellinen, Jeesuksen paras ystävä ja Jumalan tahdon nöyryin palvelija. Paljon muutakin hänestä on kuviteltu.

Myöskään evankelistojen tapa käsitellä Juudasta ei ole yhdenmukainen. Kahdestatoista opetuslapsista Pietari ja Juudas saavat eniten tilaa evankeliumien kertomuksissa Jeesuksesta. Monessa asiassa he muistuttavat toisiaan. Silti toisesta tulee seurakunnan peruskivi ja toisesta sylkykuppi.

Juudaksen persoona on paljon arvoituksellisempi kuin esimerkiksi [Pontus Pilatuksen](#) tai [Herodeksen](#). Ilmeinen vihollinen ei ole kovin mielenkiintoinen hahmo hyvässä tarinassa. Intiimi vihollinen, se kaikkein läheisin ja luotetuin petturi, on jännityksen ja kauhun lähde. Siksi arvailut Juudaksen sisäisestä maailmasta ovat herättäneet paljon enemmän tunteita ja kysymyksiä kuin yksikään muista opetuslapsista.

Markuksen kuvaus Juudaksesta on kaikkein lyhin, yksinkertaisin ja kertomuksellisesti köyhin. Juudas mainitaan nimeltä vain kolme kertaa ja kuvataan yksinkertaisesti henkilönä, joka toimitti Jeesuksen vihollistensa haltuun.

Juudas eli oman versionsa epäonnistuneesta opetuslapsuudesta toteuttamalla muutamia VT:n ”ennustuksia” ja haihtuu näyttämöltä ilman sen kummempaa dramatiikkaa. Markus ei herätä Juudasta kohtaan mitään erityisiä intohimoja yrittämällä maalata häntä millään tavalla muita opetuslapsia heikommaksi tai pahemmaksi. Pietarikin on tässä evankeliumissa paljon viheliäisempi luonteeltaan ja käytökseltään kuin Juudas.

Saattaa olla, että Juudaksen rooli ei ole vielä tämän evankeliumin kirjoittamisvaiheessa herättänyt alkuseurakunnassa kovin suurta mielenkiintoa. Kun opetuslapset viimeisellä ehtoollisella kysyvät ”*En kai minä?*”, Markuksen lukijat luultavasti ymmärtävät kysyä saman kysymyksen itseltään. Juudas ei vielä ollut tullut pahaksi kaikkien puolesta.

Matteuksen kuvaus Juudaksesta on kerronnallisesti rikastettu versio Markuksen yksioikoisesta raportista. Ainoastaan kertomus Juudaksen katumuksesta ja itsemurhasta on kokonaan uutta materiaalia. Muutkin Matteuksen lisäämät yksityiskohdat tekevät Juudaksesta vain vastuullisemman tuntuisen ihmisen.

Kuvaus Juudaksen katumuksesta ja itsemurhasta ovat sävyiltään melkein kunnioittavia. Sen kautta saamme ainoan tarjolla olevan myötätuntoisen näkökulman Juudaksen sisäisiin ristiriitoihin. Ei siitäkään mitään selvää kuvaa saa, mutta ainakin sen voi havaita, että Juudaksen sisällä on muutakin kuin laskelmoiva konna, tai ennalta ohjelmoitu statisti. Vaikka sisäisen ristiriidan osapuolia ei tarkasti näe, on selvää, että siellä käydään kovaa taistelua. Hän on eettisessä syyllänsä itsensä ja unelmiensa kanssa.

Luukas sanoi Saatanan menneen Juudakseen ja Johannes väitti Juudaksen olleen Saatanan.

Mitä he sillä voisivat tarkoittaa?

Näyttää siltä että Juudaksen maine paheni asteittain. Uudet versiot samasta kertomuksesta olivat edellisiä kielteisempiä. Markukselle Juudas oli motiiveineen suuri mysteeri, Matteukselle ehkä vähän ahne, mutta kuitenkin täyspäinen valintojen tekijä, joka lopulta katui katkerasti tekojaan. Luukkaalle Juudas oli paljon yksinkertaisempi tapaus. Yhtenä päivänä Juudakseen vain meni Saatanan, ja siltä istumalta hän käveli pappien luokse sopimaan Jeesuksen luovuttamisesta. Luukas oli ensimmäinen, joka kutsui Juudasta kavaltajaksi.

Kun Luukas oli diagnoosinsa tehnyt, hän kuvasi Juudaksen tekoja paljon niukemmin ja epädramaattisemmin kuin muut evankelistat. Saatanan marionetti ei ihmisenä ole enää kovin mielenkiintoinen. Siksi hän jäikin Luukkaan evankeliumissa hyvin etäiseksi hahmoksi, mieheksi, joka vain toteuttaa, mitä tehtäväksi annetaan.

Jos Juudas todella oli pahuuden avuton uhri, niin miksei Jeesus auttanut häntä? Jeesushan yleensä vapautti kohtaamansa riivatut. Luukkaan väite Saatanan riivaamasta miehestä kuulostaa minusta enemmän panettelulta kuin todellisuuden kuvaukselta. Kaksi aiempaa kertojaa eivät ainakaan tienneet mitään näin tärkeästä selityksestä.

Apostolien tekojen alussa Luukas teki Pietarin puheen kautta selväksi, että Juudas oli itse toiminnallaan ansainnut mitä ankarimman tuomion. Ainahan syntipukit ovat olleet itse syyppäitä kohtaloonsa. Juuri sillä tavalla he ovat vapauttaneet lynkkaajansa näkemästä omaa vastuutaan. Näinkö nopeasti Pietari unohti oman petturuutensa ja sen jälkeen kohtaamansa Jeesuksen rakkauden? Hetikö hän on tekemässä suurta pesäeroa Juudakseen, ikään kuin heissä ei olisi ollut mitään samaa? Näinkö pian hänen on rikottava peilinsä?

Luukas kirjaa tämän puheen, joko siksi, että itse uskoo näin, tai antaakseen vain uuden räikeän esimerkin siitä, kuinka vähän Jeesuksen opetuslapset edelleenkin ymmärsivät hänen rakastavaa tahtoaan. Matteus kertoi Juudaksen kuolemasta varauksellisesta arvostuksesta käsin. Luukas maalaili seurakunnalle kauhunäytelmää varoittavaksi esimerkiksi. Hänen kuolemansakin oli erityisen kauhistuttava ja häpeällinen: ”*halkesi ja sisälmykset pursuivat ulos.*”

Oltuaan alkuseurakunnan johtajana vasta muutaman päivän Pietari lietsoi laumaansa lojaalisuutta niin raflaavilla kauhufantasioilla, että paatunutkin kataluuden suunnittelija olisi varmasti pelästynyt. Kenellekään ei jäänyt epäselväksi minkälainen vaara uhkasi laumasta *poikkeavia* seurakuntalaisia. Hekin voisivat kuolla yhtä mystisen ja kammottavan kuoleman kuin Juudas, jonka sisälmykset pursuivat pellolle. Jumalan ruoska oli puhunut.

Oliko Pietari, Luukas tai kummatkin sortumassa takaisin juuri siihen uhrin verta vaativaan uskonnollisuuteen, jonka Jeesus tuli paljastamaan ja josta hän heidät halusi pelastaa?⁴ Paljon romantisoitun

⁴ Girard ei tietääkseni missään kommentoi Luukkaan kuvausta Juudaksen kuolemasta.

alkuseurakunnan alkutaival ei todellakaan ollut vapaa Vanhan Testamentin Jahven ankarasta varjosta

Luukas oli kuvannut loppuun asti vihollisiaan rakastavaa Jeesusta. Silti häneltä itseltään ei liennyt pienintäkään myötätuntoa Juudasta kohtaan. Juudaksesta oli tullut yksioikoisen paha ihminen, joka toiminnassaan oli täysin Saatanan vallassa, mutta loppupeleissä kanto Jumalan julman tuomion täysin yksin. Sellainen kohtalo sopii hyvin vastaukseksi Pietarin siteeraamien kostopsalmien manauksiin. Jeesuksen opetuksen ja esimerkin kanssa, sillä ei kuitenkaan ole mitään tekemistä.

Jerusalemien hävityksen jälkeen juutalaiset alkoivat suhtautua kristittyihin entistä torjuvammin. Tämäkin on voinut vaikuttaa Johanneksen tapaan käsitellä Juudaksen roolia. Juudas on myöhemminkin täysin epäoikeutetusti pantu edustamaan koko juutalaisuutta, ikään kuin henkilöittämään juutalaisuuden olemusta.

Evankeliumeista viimeinen on kerronnallisesti kaunein, teologisesti ja filosofisesti rikkain, eikä missään muualla ole niin perusteellista kuvausta Jeesuksen rakkausopetuksesta. Siitä tulikin evankeliumeista kaikkein suosituin. Kaiken kauniin keskellä Johannes kuitenkin varaa erityisen synkän roolin Juudakselle. Hänen tarinansa on vuosien saatossa paisunut melkein kolminkertaiseksi pituudeltaan.⁵ Samalla Juudaksen hahmo mustuu entisestään.

Johanneksen Juudakseen ei vain mennyt Saatana kesken kaiken. Hän *oli* Saatana alusta lähtien. Johanneksen tapa korostaa Saatanan roolia ylittää jo liioittelunkin rajat. Alkuesittelyssä Juudas jo oli Saatana. Sitten Saatana syöttää hänelle suunnitelman ja nyt Saatana meni mieheen, joka jo oli Saatana. Oliko Juudaksesta itsestään enää mitään jäljellä? Jos ei ollut, niin miksi Johanneksen pitää puhua hänestä niin paljon?

Johanneksen tapa tehdä Juudaksesta jo syntymästään kadotuksen lasta, muuttaa hänen mustamaalaamisensa jo teologiseksi parjaamiseksi. Päinvastoin kuin Markus, Johannes olikin enemmän teologi kuin historioitsija. Juudakseen suhteen hän kuitenkin tuntuu epäonnistuvan kummallakin tasolla. Kaiken lisäksi Johannes teki Juudaksesta ahneen varkaan, joka oli jatkuvasti kavaltanut rahaa opetuslasten yhteisestä pussista.

On aika ironista, että Johanneksen kuvatessa Jeesuksen matkaa kaikkien syntipukiksi, hän itse näyttää tekevän Juudaksesta opetuslasten syntipukkia. Johannes näyttää panevan kaikkien opetuslasten synnin yksinomaan Juudaksen kannettavaksi. Hän ei kuvannut muiden opetuslasten osuutta niin nolossa valossa kuin muut evankelistat, mutta Juudaksen maine ei tästä enää huonommaksi voinut muuttua. Viimeinenkin yritys ymmärtää Juudasta, tai kuvata hänet edes muiden kaltaisena, oli jäänyt uskonnollisen kilpailun jalkoihin. Jäljelle jäi vain poikkeuksellisen ahne varas ja härski valehtelija, jonka kohtalo oli alusta lähtien joutua Saatanan ruumiillistumaksi. Sellaisena hän täytti mitättömän, mutta jostain syystä välttämättömän, tehtävänsä Jeesuksen petturina.

Olivatko Luukas ja Johannes vihdoinkin paljastaneet syvimmän totuuden Juudaksesta, vai kiillottivatko he muiden opetuslasten mainetta syntipukin kustannuksella?

Kuka onkaan väittänyt, että aika kuultaa muistot. Niin ei ainakaan Juudaksen kohdalla käynyt. Vuosisadan loppuun mennessä yksi petturi muiden joukossa oli muuttunut kaiken kavaluuden perikuvaksi. Yksi oli kuitenkin kaikkia muita pahempi.

⁵ Markus tarvitsi Juudaksen mitättömän roolin kuvaamiseen 169 sanaa. Pari- kolmekymmentä vuotta myöhemmin Johannes käyttää 489 sanaa kuvatakseen kuinka motiiveiltaan viheliäinen ja olemukseltaan saatanallinen Juudas oli ollut aivan alusta asti.

Jos Evankelistojen kertomus Jeesuksesta paljastaa [syntipukkimekanismin](#), niin miksi he sitten lopulta sortuvat tekemään Juudaksesta uutta [syntipukkaa](#)? Jäivätkö he itse osittain sokeiksi kertomuksensa valolle?

Girard rohkenee väittää, että jos niin todella on, evankeliumit eivät olekaan sitä miltä ne näyttävät, vaan kuuluvat sittenkin myyttiseen kirjallisuuteen, joka peittää, eikä paljasta todellista väkivaltaa. Silloin Juudas, eikä Jeesus olisi tämän kertomuksen salattu mutta todellinen uhri. Siinä tapauksessa evankeliumeilla ei voisi olla sitä historiallisesti ainutlaatua uhriutta paljastavaa asemaa, jonka Girard uskoo niillä olevan.⁶

Se on turhan mustavalkoinen väite. Minusta Girard panee yhden pääväittämänsä pölkylle liian kevyin perustein. Ensinnäkin hän myöntää samassa asiayhteydessä, ettei ole Juudaksen roolia kovin tarkkaan tutkinut. Tämä on aika hämmästyttävää, ottaen huomioon, kuinka paljon hän sijoittaa sen varaan, että Juudas ei todellakaan paljastuisi yhdenkään evankeliumin kirjoittajan syntipukiksi.⁷

Syyllyisivätkö syntipukkimekanismin paljastajatkin syntipukin valitsemiseen ja uhraamiseen? Mielelläni uskoisin Girardin lailla, ettei niin varmasti ole. Markuksen ja Matteuksen kohdalla uskonni on pitänyt. Luukkaan ja Johanneksen tarkempi tarkastelu on ollut tässä mielessä aika kiusallista luettavaa. Kummatkin kuvaavat Jeesuksen rakkautta hyvin vakuuttavasti, mutta Juudasta he eivät itse kohtele alkeellisimmallaakaan myötätunnolla.

Varsinkaan Johannes ei ohita ainuttakaan tilaisuutta alleviivata Juudaksen paheita ja saatanallisuutta. Se on niin läpinäkyvää ja kömpelöä, että hän alkaa itse muistuttaa varoittavaa esimerkkiä pyhitetystä väkivallasta – ainakin sanallisella tasolla. Ihmisen väkivallan jälki näkyy siis myös niissä teksteissä, joiden kautta väkivallan naamiot on lopullisesti riisuttu.

Olin uskonut evankelijoista enemmän. Ei minua niinkään ole vaivannut kertomusten keskinäinen ristiriitaisuus yksityiskohtien suhteen. Olin vain uskonut heistä syvällisempää uskollisuutta sille totuudelle, jonka kirjaajia he ovat olleet. Nyt minä epäilen ainakin Luukkaan ja Johanneksen ylittäneen oikeutensa tulkitessaan Juudaksen käytöstä. Sen lisäksi he näyttävät liveenne Jeesuksen kehotuksesta rakastaa vihollistaan. Niin ahkerasti he rakensivat Juudaksesta kaiken hyvän vihollista.

Mutta toisaalta, miksi ihmeessä näin ei olisi? Vanha Testamentti on itsensä kanssa jännitteessä oleva kuvaus vähittäisestä astumisesta pyhitetyn väkivallan pauloista rakkaudellisen Jumalan kaipaamiseen ja seuraamiseen. Miksi pitkä ja vaivalloinen silmien avautuminen olisi Uuteen Testamenttiin päättynyt? Miksi minun pitäisi olettaa evankelistojen sisäistäneen kaiken kirjaamansa opetuksen? Miten he muka olisivat täydellisesti vapautuneet siitä väkivaltaisesta sokeudesta, jonka uhriksi Jeesus antautui? Eihän kirkko ole vielääkään siitä vapaa, vaikka olemme saaneet tutkiskella Jeesuksen opetusta kohta kaksi tuhatta vuotta.

Miksi me yhtä tarvitsemme Juudaksia?

⁶ Girard. Things hidden... s. 246.

⁷ En ole löytänyt Girardia melkein työkseen käsittelevien teologienkaan teksteistä mitään perusteellista tutkimusta Juudaksen roolin merkityksestä. Yhtä sujuvasti he ohittavat kertomuksen Ananiaksesta ja Safirasta, joiden kuoleman kuvaus herättää vahvoja epäilyksiä ainakin psyykkisestä lynkkauksesta joka peitellään myyttisin vihjauksin. (Apt 5:1-11) Pakko minun on tähänkin tarinaan paneutua myöhemmin.

Me tavikset olemme aikojen alusta asti kaivanneet tarinoihimme pahiksia ja hyvikiä, välttyäksemme itse joutumasta taistelemaan lohikäärmeiden kanssa – tai näkemästä itsemme sellaisina. Juudas on esimerkki taviksesta, josta yhden sukupolven aikana tehtiin pahiksista pahin.

Psykologisesti hänen osuutensa pääsiäiskertomuksessa kehittyi kuin tilauksesta: Sen sijaan että Jeesus olisi osoittautunut *kaikkien* hylkäämäksi, hän joutuikin vain pienen piirin salajuonen kohteeksi. Siinä juonessa Juudakselle annettiin avainrooli. Siksi hänet muokattiin myöhemmin kaikkien yhteiseksi syntipukiksi. Häntä tuijottamalla kristikunnan ei tarvinnut nähdä omaa osallisuuttaan siihen perussyntiin, jonka tähden Jeesus naulittiin ristille.

Juudashan oli täysin itse ansainnut kohtalonsa. Ainakin Luukas ja Johannes antavat vahvan syyn uskoa niin. Tältä osin he pysyivät itse sokeina sille pyhitetylle väkivallalle, joka aina syyttää uhria häneen kohdistuneesta väkivallasta. Eivät Luukas ja Johannes lynkanneet Juudasta konkreettisesti. He tekivät sen kirjallisesti.

Näyttää siltä, että jo Luukkaan ja Johanneksen ajoista asti, pienet seurakunnat tarvitsivat varoittavan esimerkin siitä, miten käy, jos ei pysy uskollisena ryhmälle. Vaikka Jeesus oli mainostanut itseään porttina, josta saa vapaasti tulla sisään ja mennä ulos,⁸ pienillä seurakunnilla on aina ollut vaikeaa hyväksyä, että joku vain kävelee ulos porukasta ilman selityksiä, eikä koskaan tule takaisin. Juuri niin Juudas teki. Sellaisen ihmisen motiivit oli välttämättä esiteltävä kielteisessä valossa. Luukas ja Johannes olivat näyttäneet siitä hyvää esimerkkiä.

Juudaksesta tuli uusia rajoja rakentavalle seurakunnalle ensimmäinen poissuljettu sisäpiiriläinen. [Sellaisen tarina](#) ei koskaan voinut päättyä hyvin. Onnellinen loppu kuuluu vain sille piirille, josta Juudas oli lähtenyt pois.

Kun kristikunta alkoi [uskonpuhdistuksen](#) myötä hajota erilaisiin lahkoihin, Juudas kelpasi kaikille osapuolille vihollisen nimeksi. Vastapuolen edustajat olivat aina Juudaksia, Kristuksen pettäjiä. Siksi jokaisella uskovaisella oli velvollisuus vihata heitä, ja siten osoittaa rakkauttaan Kristusta kohtaan. Tavallisia vihollisia piti vielä yrittää rakastaa, niin kuin Kristus oli opettanut, mutta Juudaksia sai aina vihata hurskaan sydämensä palavimmalla intohimolla.

Mitä voisimme tästä tarinasta oppia? Olisiko mahdollista pääsiäisen aikaan jollain rakentavalla tavalla muistella Juudaksen roolia?

Luultavasti jokainen meistä on kavaltanut ja tullut kavalletuksi. Elämän syvimmat arvet on petoksilla kynnetty. Moni kavallettu on ollut kaunaan hukumassa. Monen katumus on kolkuttanut kuoleman portteja. Eivätkö useimmat meistä ole olleet syntipukkeja hylkäämässä? Eivätkö jotkut ole joutuneet kantamaan Juudaksen roolia niin raskaana taakkana että kiroavat koskaan syntyneensä ihmiseksi. Kuka meidät kaikki toisi yhteen? Mistä löytyy se pöytä, jonka äärelle voimme yhdessä polvistua?

Eikö Tuomas-yhteisö, jolla jo on poikkeuksellinen sillanrakennustyö takanaan, voisi kerran vuodessa toteuttaa Juudas-messua? Olisi todella huikeaa, jos kirkkoon olisi valmistettu alttari, jossa kavalletut ja kavaltajat, petetyt ja pettäjät, syntipukit ja niiden uhraajat voisivat kohdata yhteisen ystävänsä – ja ehkä jopa toisensa. Tietenkin se mahdollisuus on aina olemassa ja kutsu sovintoon on aina voimassa. Mutta pitkäperjantain jälkeinen tyhjä päivä, Jeesuksen kuoleman ja Juudaksen itsemurhan jälkeinen päivä, voisi olla sopiva paikka Juudas-Messulle. Minä ainakin tulen.

⁸ Joh 10:9.

